

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ У 2013 РОЦІ

На виконання теми "Еволюція та хорологія різноманіття модельних груп флори і фауни України" проведено порівняльний аналіз географічного і стратиграфічного розподілу решток іхтіофауни, еквід, червононогих молосків та флори судинних рослин у різні геологічні періоди на заході України. Встановлено, що таксономічне розмаїття тафокомплексів іхтіофауни в теригенних відкладах раннього девону Поділля визначається особливостями філогенезу, екологічної сприятливості середовища та фаціальними умовами. Сформульовано гіпотезу про екологічну кризу в хмелівський час раннього девону, спровоковану інтенсивними процесами осадонагромадження. Залежно від ландшафтно-зональної та біотопної приуроченості колембол у градієнті широтних умов України класифіковано ареали 401 виду. Виділено сім типів і два підтипи широтного розподілу, а також чотири типи висотно-поясного розподілу колембол. Сформульовано гіпотезу про переважання автохтонних процесів у формуванні регіональних фаун ґрунтових тварин і їх мультирегіональну післяльодовикову колонізацію з власних або сусідніх центрів консервації біоти. Створено філогеографічні схеми, які відображають основні шляхи формування фауни одноденок у гірських регіонах Європи. Проведено порівняльну оцінку географічного поширення модельних груп судинних рослин флори Українських Карпат. Створено базу даних "Анатомо-морфологічна будова квітки однодольних рослин Українських Карпат". Визначено раритетний компонент флори Крайових і Зовнішніх Горган, який складає 41 вид, занесений до ЧКУ та підготовлено карти їх поширення.

В межах теми "Музейні інформаційно-аналітичні системи моніторингу біорізноманіття заходу України" розроблена інформаційно-аналітична система "Еколог-3", яка виконує для множин флористичних елементів спеціалізовані аналізи, а саме: систематичної структури, ареальний географічний та зонально-поясний, екологічний, біоморфологічний, синтаксономічний, фітоіндикаційний умов середовища. Удосконалено структуру та вміст багатомовної інформаційно-аналітичної системи "Довідник назв рослин України" у мережі Інтернет (<http://ekontsh.civicua.org/system.php>). Додано інформацію про життєві форми рослин та субстратні групи мохів, ареальні узагальнення у світовому масштабі, ареали поширення рослин в Україні, їх практичне та діагностичне значення для обґрунтування синтаксонів за класифікацією Браун-Бланке. Розширено можливість отримання додаткової інформації з 8-ми світових баз даних. Робоча версія бази даних "Ентомологія" містить інформаційні блоки для представників веснянок, жуків-турунів, жуків-златок та джмелів, а також створено відповідний спеціалізований ВЕБ-ресурс.

Відповідно до завдань теми фундаментальних досліджень «Созологічні критерії антропоізованих екосистем в регіональних екомережах заходу України» встановлено ознаки структурування ґрунтового профілю та активний розвиток внутрішньоґрунтових біохімічних процесів в техноґрунтах 15-річного віку. Розроблено методику визначення едафічного критерію созологічної якості антропоізованих екосистем. Вона надає можливість бальної оцінки кількісно-якісних змін стану та умов функціонування ґрунтів різного походження відповідно до еталону. Визначено основні типи антропоізованих оселищ в Карпатському регіоні та на Волино-Поділлі. Запропоновано набір критеріїв для визначення созологічної вартості фітокомпоненту оселищ в умовах антропогенних змін. На підставі моніторингових досліджень розроблені созологічні критерії для збереження популяції чорного лелеки та совоподібних на модельних заповідних територіях регіону та здійснено біотехнічні заходи з їхньої охорони. Тривалий моніторинг поширення та сезонної динаміки

чисельності птахів в основних біотопах міста Львова дозволив систематизувати типи біотопів міста за їх соціологічним значенням для орнітофауни у різні сезони року та підготувати картографічний матеріал. В рамках просвітницької інтернет-програми "Моллюски" (<http://www.pip-mollusca.org>) створено окремий методичний піддомен для вчителів – "З моллюсками по Україні" (<http://www.pedagog.pip-mollusca.org>) з методичними рекомендаціями, презентаціями та роздатковим матеріалом.

За темою "Адаптаційні особливості та стратегія збереження біоти у антропогенно зміненому середовищі" встановлені головні типи адаптаційних реакцій модельних біосистем – популяцій та угруповань видів різних систематичних груп: популяцій модельних видів рослин, популяцій наземних моллюсків роду *Serapea*, таксоценів амфібіотичних комах, угруповань гільдій жуків-турунів, популяцій жуків-златок, популяцій чорного дрозда та грака урбоекосистем, модельних груп *Enoplia* (Nematoda), популяцій *Eosentomon carpaticum* (Protura), угруповань дрібних ссавців урбоекосистем, популяцій модельних видів джмелів. Встановлений еколого-адаптивний потенціал таксонів класу колембол. На прикладі популяцій модельних видів рослин встановлені характеристики структурної організації біосистем та змінність цих величин у часі – стійкість, наявність коливань, просторову неоднорідність тощо. Виділено статичні структури біосистем – територіальну, еколого-ценотичну, ценопопуляційну та динамічні – еволюційну і сукцесійну. Проведена типізація адаптаційних реакцій модельних біосистем та їхніх структурних змін за різних типів впливу, встановлені рівні пластичності і стабільності модельних біосистем у підтримці життєздатності, встановлені головні механізми підтримки і саморегуляції біосистем в умовах різного ступеню антропогенної трансформації середовища та в умовах заповідання.

На виконання теми прикладних досліджень "Інноваційна трансформація традиційної природничої експозиції" здійснено аналіз світового досвіду й історії становлення природничих музеїв у світі та Україні. Вивчено й критично оцінено досвід створення сучасних природничих експозицій провідних музеїв Польщі, Швейцарії, Австрії, Нідерландів, Грузії, Росії, США. Використано їхній досвід застосування інноваційних мультидисциплінарних, інформаційно-аналітичних та комунікаційних технологій у розробленні концепції експозиції ДПМ НАН України. Концептуально формалізовано головні засади структурно-функціональної організації природничого музею. Розроблено стратегію розвитку музею на найближче десятиріччя з метою повнішого охоплення музеологічної та науково-просвітницької діяльності. Розроблено статусні положення науково-інформаційної системи експозиції та принципи наповнення наукового та публічного контенту сайту природничого музею. Розроблено наукову концепцію, тематико-експозиційну структуру та план виставки "Мистецтво виживання".

Станом на 1.01.2014 р. основний фонд музею налічує 380263 од. зб. Впродовж року до основного фонду надійшло 1918 музейних предметів: 1240 – вперше та 678 – з науково-допоміжного фонду. Впродовж 2013 року у музеї працювало 3 тимчасових виставки та проведено 22 науково-пізнавальні акції. Проведено ротації експонатів у еколого-просвітницькому центрі Рівненського природного заповідника, музеї "Бойківщина" (м. Долина), еколого-просвітницькому центрі НПП "Галицький", музеї лісу (ДП "Костопільський лісгосп") та музеї природи Полісся у лабораторії екології лісу Житомирського національного агроекологічного університету.

За результатами виконання наукових досліджень і науково-фондової роботи опубліковано 106 наукових праць. Серед них 29-й випуск збірника "Наукові записки Державного природознавчого музею", 2 посібника, 1 науково-популярна брошура, 53 статті, 28 матеріалів та 21 тези конференцій.

О.Б. Вовк